

ADABIYOTDA OTA OBRAZI: U. HAMDAM “OTA” VA U. SHEKSPIR “ QIROL LIR” ASARLARI QIYOSIDA.

Marjona Anvarova

Farg`ona davlat universiteti

Filologiya va tillarni o`qitish:

o`zbek tili yo`nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek yozuvchisi Ulug‘bek Hamdamning "Ota" romani va ingliz dramaturgi Uilyam Shekspirning "Qirol Lir" tragediyasi qiyosiy o‘rganiladi. Ikki xil davr va ikki xil madaniyatga mansub bu asarlarda ota va farzand munosabatlaridagi fojiviy nuqtalar, sadoqat va isyon masalalari tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: Ota va qiz, oilaviy fojia, milliy mentalitet, sadoqat, xiyonat, vijdon, badiiy mahorat, Ulug‘bek Hamdam, Shekspir.

Аннотация: В данной статье представлено сравнительное исследование романа «Отец» узбекского писателя Улугбека Хамдама и трагедии «Король Лир» английского драматурга Уильяма Шекспира. Эти произведения, принадлежащие к двум разным периодам и двум разным культурам, анализируют трагические моменты во взаимоотношениях отца и сына, вопросы верности и бунта.

Ключевые слова: Отец и дочь, семейная трагедия, национальный менталитет, верность, предательство, совесть, художественное мастерство, Улугбек Хамдам, Шекспир.

Abstract: This article presents a comparative study of the novel "Father" by the Uzbek writer Ulugbek Hamdam and the tragedy "King Lear" by the English playwright William Shakespeare. These works, belonging to two different periods and two different cultures, analyze the tragic points in the relationship between father and son, issues of loyalty and rebellion.

Keywords: Father and daughter, family tragedy, national mentality, loyalty, betrayal, conscience, artistic skill, Ulugbek Hamdam, Shakespeare.

Insoniyat tarixi qanchalik qadimiy bo'lsa, ota va farzand o'rtasidagi ziddiyatlar ham shunchalik eskirmas mavzudir. Bu mavzuni jahon adabiyotida Uilyam Shekspir "Qirol Lir" tragediyasi bilan cho'qqiga olib chiqqan bo'lsa, zamonaviy o'zbek adabiyotida Ulug'bek Hamdam "Ota" romani orqali yangi, falsafiy va ruhan juda og'riqli bir ko'rinishda taqdim etdi. Har ikki asarni yonma-yon qo'yib tahlil qilsak, davrlar boshqa bo'lsa-da, ota qalbidagi iztirob va farzandning o'z haqiqati yo'lidagi isyoni bir xil fojiviy tus olishini ko'ramiz.

Shekspirning Qirol Liri o'z saltanatini qizlariga bo'lib berarkan, aslida mehmi moddiyat evaziga sotib olmoqchi bo'ladi va bu xatosi ortidan ko'chada qoladi. Ulug'bek Hamdamning qahramoni esa saltanat emas, balki or-nomus va oila shani deb atalgan ma'naviy qo'rg'onning posboni sifatida namoyon bo'ladi. Agar Lirning fojiasi uning qizlari tomonidan ochiqchasiga haydalihi va xo'rlanishi bilan boshlansa, Hamdamning "Ota"sidagi fojia ancha ichkin va chigalroq. Bu yerda ota o'z jigarbandi — qizini tushunish va qabul qilish bilan milliy qadriyatlar, mahalla-ko'yni ta'nasi o'rtasida qoladi. Kitobxon asarni o'qishdan avval "Albatta ota haqli!" deb o'ylaydi, xuddi Lirning kenja qizi Kordeliyani aybsiz deb bilganimizdek. Biroq Hamdamning mahorati shundaki, u o'quvchini sekin-asta qizning ichki olamiga ham olib kiradi va bizni "Balki, qizni ham eshitish kerakdir?" degan ikkilanishga majbur qiladi.

Shekspirda qizlarning yomonligi (Gonerilya va Regana) mutlaq va qat'iy tasvirlangan bo'lsa, Ulug'bek Hamdam o'z asarida "yomon" tushunchasini nisbiylashtiradi. Muallifning o'zi aytganidek, u betaraf — u tarozining bir pallasini bosib turmaydi. Bu xususiyat Shekspir tragediyasidagi qat'iy xulosalardan farqli o'laroq, o'zbek o'quvchisiga katta ma'naviy mas'uliyat yuklaydi. Qirol Lir o'z xatosini telbalik yoqasiga kelganda, hamma narsasini yo'qotganda anglab yetadi. Hamdamning "Ota"si esa har bir qadami, har bir qarori uchun tiriklayin vijdon azobida yonadi. U shunchaki bir oilaning boshlig'i emas, balki butun bir jamiyatning axloqiy tayanchi sifatida gavdalanadi. Agar u yon bersa — qadriyat yiqiladi, agar yon bermasa — farzand qurbon bo'ladi.

Har ikki asar ham oilaning naqadar mo‘rt, ammo jamiyat uchun naqadar muhim ekanligini uqtiradi. Shekspirda davlat va oila inqirozi birlashib ketgan bo‘lsa, Hamdamda shaxs va millat fojiasi oila ichiga sig‘dirilgan. "Qirol Lir"da adolat va sadoqat qon bilan tiklanadi, "Ota" romanida esa muallif yechimni ochiq qoldirib, bizni o‘zligimizni anglashga undaydi. Xulosa qilib aytganda, bu ikki asar bizga bir xil haqiqatni ikki xil tilda so‘zlaydi: inson taqdiri chigal, otalar va bolalar o‘rtasidagi ko‘prik esa har doim ham mustahkam bo‘lavermaydi. Ulug‘bek Hamdamning yuksak yozuvchilik mahorati ham aynan mana shu chigallikni, inson ruhining eng tubidagi og‘riqlarni Shekspirona teranlikda, lekin o‘zbekona ruhda tasvirlab bera olganidadir.

Ulug‘bek Hamdam o‘z asarida otani nafaqat oila boshlig‘i, balki jamiyatning tayanch nuqtasi sifatida tasvirlaydi. Bu obraz Shekspirning Liri kabi fojiviy yukni yelkasiga olgan. Lirning qizlari o‘rtasidagi munosabatlar adolat va nohaqlikning kurashini aks ettirsa, "Ota" romanida bu kurash otaning ichki olamiga ko‘chadi. Muallifning "Men betarafman" degan pozitsiyasi ota va qiz o‘rtasidagi munosabatni xuddi Lir tragediyasidagi kabi chigal va yechimsiz qilib ko‘rsatadi. Ota — g‘ururli va qat‘iyatli, u jamiyat barqarorligi uchun mas‘ul, lekin qizning ham o‘z haqiqati borligi o‘quvchini falsafiy mulohazaga chorlaydi.

Shekspir inson ruhining chuqur tahlilini berar ekan, hokimiyat va boylikning sadoqatga ta‘sirini yoritadi. Ulug‘bek Hamdamda esa asosiy urg‘u shaxsning oilaviy mas‘uliyatiga qaratilgan. "Ota" romanida asosiy g‘oya oilaning jamiyatdagi o‘rnini ko‘rsatish bo‘lsa, "Qirol Lir"da bu g‘oya insoniy sadoqatning fojeaviy oqibatlari orqali ifodalanadi. Har ikki muallif ham o‘ziga xos adabiy til va psixologik tahlil mahorati bilan kitobxonni qahramonlar dardiga sherik qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Ulug‘bek Hamdamning "Ota" romani va Shekspirning "Qirol Lir" asari o‘rtasidagi eng katta o‘xshashlik — ularning har ikkisi ham abadiy qadriyatlar va insoniy munosabatlarning murakkab tomonlarini yoritishidir. Lir o‘z qizlari orqali hayotning achchiq haqiqatlarini anglab yetgan bo‘lsa, Hamdamning qahramoni orqali o‘quvchi o‘zligini yo‘qotmaslik va milliy g‘ururni saqlash saboqlarini oladi. Bu asarlar har

bir avlod uchun muhim dars bo‘lib, adolat va o‘zaro hurmatning naqadar qadrli ekanligini eslatib turadi. Yozuvchining mahorati shundaki, u kitobxonni shunchaki tomoshabin emas, balki tarozining ikki pallasidan birini tanlashga majbur qiluvchi hakamga aylantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Ulug‘bek Hamdam. Ota. – Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2022. (Asarning asosiy matni va nashri).
2. Shekspir, Uilyam. Qirol Lir. (G‘afur G‘ulom tarjimasini) – Toshkent: "G‘afur G‘ulom nomidagi adabiyot va san‘at nashriyoti", 2018.
3. Ismatova, O. "Sharq falsafasi va zamonaviy nasrda ota obrazining talqini: Ulug‘bek Hamdam ijodi misolida" // Ziyonet tadqiqot jurnali, 4(3)-son, 18-35-betlar, 2022.
4. Ziyonet.uz — O‘zbek adabiyotshunosligi va zamonaviy roman tahliliga oid ilmiy maqolalar bazasi.